

zoals leden van het geslacht Sirtema van Grovestins, maar ook een schrijver als Homme Ernstma, (pseudoniem voor Feyo Schelto Sixma baron van Heemstra). De clichéfiguur van de 'rode baron' (komt in de beste families voor) ontbreekt niet (Theo Rengers) en evenmin de onvermijdelijke deftige en immer nostalgische douairière (Jeanne van Andringa de Kempnaer). De filmster Audrey Hepburn (ook een Van Heemstra) is er natuurlijk ook. Ongetwijfeld 'de bekendste Van Heemstra', maar natuurlijk niet omdat zij een Van Heemstra was. Als één ding in dit boekje duidelijk wordt, is het wel dat in de Nederlandse context een edelman of -vrouw bepaald geen uitgestippelde levenswandel doorliep, waarmee de deur wordt opengezet naar de kritische vraag in hoeverre adeldom überhaupt van belang was voor alle beschreven personen. Wat bond een Audrey Hepburn aan haar tijdgenoot Homme Ernstma behalve een gemeenschappelijke achternaam? Er zijn onder de Friese adel weldoeners en potentaten geweest, fanatieke jagers en diplomaten, bestuurders van landbouworganisaties en hoogleraren, maar wat hadden of ervoeren zij (als) gemeenschappelijk? Redacteur Yme Kuiper viel het na lezing van de artikelen op 'hoe heteroog onze groep van vijftien adellijke families in de loop der tijd is geworden'. Dat is zeker het geval, maar daarmee valt iets anders ook op: vóór de Bataafse revolutie was de adel daadwerkelijk een maatschappelijke stand, met eigen (politieke) privileges. Wie toen van adel was, kon daar niet onderuit. Tegenwoordig zijn vooral die edelen in hun gedrag van adel die dat willen. Iedere baron of jonkheer die zijn titel of predikaat niet interessant vindt, kan prima uit de voeten zonder. Niet voor niets constateert Kuiper op p. 27 dat het merendeel van de Nederlandse edelen geen deel uitmaakt van adellijke clubs, dat vele adellijke jongeren hoegenaamd geen interesse in de eigen familiegeschiedenis hebben en dat de voorzitter van de Hoge Raad van Adel stelt dat zijn wereld niet instort als 'zijn' adel verdwijnt. Adeldom, zo blijkt uit de opgediste familiegeschiedenissen, werd in de afgelopen twee eeuwen steeds meer een keuze: iets dat gekoesterd zo niet gecultiveerd, maar ook verwaarloosd kon worden en gemakkelijk verwaterde. Vandaar dat dit boekje voor-

al een onderhoudende serie portretten oplevert van opmerkelijke persoonlijkheden van wie echter bij velen de vraag rijst of hun adellijke status er werkelijk toe deed.

Wybren Versteegen

HET ZILVER VAN DE HERINGASTATE

Marlies Stoter, *De Zilveren Eeuw; Fries pronkzilver in de zeventiende eeuw* (Fries Museum Leeuwarden: Uitgeverij Van Wijnen, 2000).

De sober levende advocaat Henricus Popta (1635-1712) kocht op grote schaal onroerende goederen en landerijen. In 1687 kocht hij van de erven Anna van Eysinga (1633-1676) de Heringastate te Marssum met een deel van de inboedel; een transactie die destijds niet ongebruikelijk was.

Anna was de jongste dochter van Tjalling van Eysinga jr. (1596-1653) en Eets van Hiddema (†1667). De zestiende-eeuwse Heringastate waar zij woonden, was in familiebezit gekomen door het huwelijk tussen Tjalling van Eysinga sr. met Womck van Heringa. Zij lieten de state rond 1630 moderniseren, waarbij het huidige interieur ontstond.

Na het overlijden van haar vader en moeder bleef Anna op de state in Marssum wonen. Zij liet in 1671 de kerk van Marssum de nog bestaande dubbele herenbank met het wapen Eysinga plaatsen. Voor het interieur van de state liet zij in 1670 en 1671 de Leeuwarder zilversmid Rintje Jans grote gedreven schalen en kandelaars maken. Hoewel deze zilveren voorwerpen niet afzonderlijk in de koopakte van de Heringastate zijn genoemd, ligt het voor de hand aan te nemen dat Popta deze voorwerpen gelijktijdig met het slot verwierf. Een bewijs hiervoor was de ontdekking tegen het einde van de negentiende eeuw dat de wapens op de twee schotels niet de oorspronkelijke waren. Henricus Popta had de wapens van Van Eysinga vervangen door zijn eigen wapen en zodoende veranderde het Eysingazilver in de Poptaschat.

Vanuit kunsthistorisch oogpunt zijn de zilveren voorwerpen die bij de 'deal' inbegrepen waren, van groot belang. De voornaam-

ste stukken waren een grote schaal met bijbehorende lampetkan, een kleinere schaal, twee kandelaars en een snuiter. Met uitzondering van de snuiter waren deze voorwerpen uitvoerig versierd met gedreven mythologische voorstellingen afkomstig uit Ovidius' *Metamorphoses*.

In zijn testament benoemde Popta het armevrouwengasthuis in Marssum tot enige erfgenaam. Het beheer van de landerijen droeg hij op aan vier voogden met als doel de financiering en instandhouding van de instelling. Zijn roerende goederen moesten zij verkopen met uitzondering van een aantal meubels en het pronkzilver waarop hij inmiddels van zijn eigen wapen had laten graveren. Het zilver moest behouden blijven 'om 's jaerlijks op de Heeren Voogden maeltijt den selven aldaer te dienen'. Hoewel vervaardiging van de Poptaschat niet Henricus' verdienste was, heeft hij er in ieder geval aan bijgedragen dat het zilver tot aan onze tijd bleef bestaan.

Tot 1881 behield het zilver deze functie. In dat jaar werd wat de Poptaschat was gaan heten, in langdurig bruikleen afgestaan aan het Fries Museum en sindsdien genoten de voogden hun jaarlijkse maaltijd van bijgemaakte kopieën.

Bij de tentoonstelling *De Zilveren Eeuw* in Leeuwarden verscheen in september 2000 een uitgebreide verhandeling over de geschiedenis van de Poptaschat en ander zeventiende-eeuws Fries pronkzilver. In de uitgebreide catalogus beschrijft Marlies Stoter, conservator toegepaste kunst van het Fries Museum, niet alleen de tentoongestelde voorwerpen, maar voegt daar ook een grote hoeveelheid achtergrondinformatie aan toe. In combinatie met de vele foto's en detailopnames van het zilverwerk geeft zij een mooi overzicht over de bloeiperiode van het Friese zilverwerk.

Janjaap Luijt

DE NADAGEN VAN EEN ELITE

Rob van der Laarse, ed., *Van goeden huize: élite in en rondom Alkmaar in de negentiende eeuw* (Alkmaar: Historische Vereniging Alkmaar, 2001, 152 p.).

In dit smaakvol uitgegeven boekje zijn vier scripties gebundeld met een inleiding van de historicus Rob van der Laarse, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. Voor de lezerskring van *Virtus* zijn deze van belang omdat twee van de vier behandelde families gerekend kunnen worden tot de Nederlandse adel. Deze beiden hebben overigens wel een geheel verschillende achtergrond. De Van Foreesten behoren tot de oude Hollandse adel en in 1814, respectievelijk 1815 werden jonkheren van Foreest benoemd in de Ridderdommen van Holland en Overijssel. Gijsbert Fontein Verschuur, burgemeester van Alkmaar en lid der Tweede Kamer, mocht vanaf zijn verheffing in 1822 het predikaat jonkheer voeren. De Verschuiers waren van oorsprong een familie van predikanten en geleerden, Gijsberts moeder, IJbeltje Algra Fontein, stamde uit een patricische familie. Hijzelf wist nog net onder het ancien regime 'door te dringen' tot de Alkmaarse vroedschap, wat het begin bleek van een fraaie politieke carrière. Van de twee andere families die aan de orde komen kunnen de Van Reenens en de De Langes tot het patriciaat worden gerekend (overigens werd een broer van de eerste 'Bergense' Van Reenens die hier worden besproken in 1876 verheven met het predikaat jonkheer en valt ook een huwelijk De Lange-Van Foreest te noteren, dat echter pas in een periode die ligt na de in dit boek behandelde).

In de bijdrage van Maarten Prins over de familie Van Foreest en het landgoed Nijenburg valt onder meer op dat deze familie zich eigenlijk weinig geïnteresseerd toonde in haar adellijke status en in belangrijke onderdelen van het voorouderlijk erfgoed. Tekenend is dat geen poging werd gedaan de Heerlijkheid Heiloo en Oesdom te verwerven toen deze in 1824 op de markt kwam (zij kwam in handen van de reeds genoemde kersverse jonkheer Fontein Verschuur). Nicolaas Beets (die achtereenvolgens twee freules van Foreest trouwde) schreef eens aan Potgieter dat hij drie por-